

Проект "Наукова книга", 2003. – 503 с.

2. Жюма Д. Философский словарь [Текст] / [пер. с франц.]. – М.: Междун. отнош., 2000. – 544 с.

3. Заставецька О.В. Комплексний економічний і соціальний розвиток території: теоретичні і методичні основи дослідження [Текст] / Заставецька О.В. – Тернопіль, 1997. – 233 с.

4. Российский энциклопедический словарь: в 2 кн. [Текст] / Кн. – 1 [уклад. А.М.Прохоров]. – М.: 2001. – 1023 с.

Семенишена Наталія

к.е.н., доцент

Подільський державний аграрно-технічний університет

м. Кам'янець–Подільський

ТРАДИЦІЙНІ ТА НОВІТНІ ІНСТИТУЦІЙНІ АСПЕКТИ У ТЕОРІЇ ОБЛІКУ

З кінця 90–х в Україні зростає інтерес до інституціональних проблем економіки. Дослідницька програма інституціоналізму, яка на початку і в середині 90–х перебувала на периферії наукових інтересів, стає одним з домінуючих напрямків сучасної економічної теорії.

Проблему поставлено у дослідженнях учених Ф.Ф. Бутинця, В.М. Жука, С.В. Бланка, Г.Г.Кірейцева, Я.В. Соколова, В.І. Ткача, В.Метелиці та ін.

Виходячи з соціальності бухгалтерського обліку як науки, що розвивається під впливом бізнесу, на сьогодні це вже не тільки облік господарської діяльності, а й аналітична доктрина, включаючи всі етапи від планування і прогнозування діяльності та контролю результативності окремих операцій і всієї діяльності, з розрахунком наслідків прийняття управлінських рішень. А розширення інформаційного поля обліку сприяє постійне вдосконалення його технологій, базою яких є облікові теорії.

У процесах інституціалізації бухгалтерського обліку можна виділити традиційні та новітні аспекти. Традиційні інститути є невід'ємною частиною дій індивідів, вони створюються і посилюються соціальних діями. У новій же інституційній теорії інститути розглядаються як інструменти, що свідомо використовуються для вимірювання, та представлені, здебільшого, статичними теоріями. Взаємодоповнюючий характер даних підходів забезпечує становлення цілісної інституційної теорії бухгалтерського обліку.

Стара інституційна традиція в економіці склалася під впливом праць американського економіста Торстейна Веблена (1857–1929), Дж. Коммонса (1862–1945), Уеслі Мітчелла (1874–1948), в останні роки XIX і перші десятиліття XX ст. базові принципи старого (американського інституціоналізму) сформувалися під впливом робіт К. Маркса і німецької історичної школи (це претендує на інтелектуальну самостійність, оскільки використовує зовсім інші методи аналізу господарської реальності) [1].

В даний час дослідження, проведені Е. Дюверне, О. Фавор, К. Менаром, вилилися в русло неоінституційної традиції. Практичний вихід полягає в розробці (на

мікроекономічному рівні) проблем управління якістю продукції та систем управління інноваціями (макрорівень). Проте теорія регуляції має ряд концептуальних недоліків [1].

На сьогодні інститут бухгалтерського обліку являє собою не хаотичний набір елементів, а взаємопов'язану систему. При визначенні терміну вчені використовують найрізноманітніші критерії, в зв'язку з чим відправним методологічним підходом може бути визначення інституції обліку як «безлічі пов'язаних між собою компонентів тієї чи іншої природи, упорядкованих по відносинах, що володіють цілком визначеними властивостями і характеризується єдністю, вираженим в інтегральних властивостях і функціях безлічі» [2].

З огляду на вищевикладене та на підставі проведених досліджень, вважаємо за доцільне розширити сучасне бачення і розуміння інституту бухгалтерського обліку. На нашу думку, система бухгалтерського обліку – це взаємодія сукупності субінститутів інституту бухгалтерського обліку та окремих їх норм, дотримання яких забезпечує достовірність і релевантність облікових записів.

Водночас, варто ще раз зауважити, що в наукових джерелах дослідження сутності і дефініція поняття «бухгалтерський облік» даються більшою мірою з позицій процесно-системного підходу.

Розвиваючи основи інституційної теорії бухгалтерського обліку, В.М.Жук запропонував розглядати бухгалтерський облік як «інститут з соціально-економічного середовища, який забезпечує розуміння і керованість в цьому середовищі»; «Інститут трансформації за допомогою специфічних методів, підходів (формальна складова інституту) і професійних суджень (неформальна складова інституту) фактів господарського життя»; інститут, який в сукупності формують «складові (інститути) його інституційного забезпечення» [2, с. 17, 19].

Серед причин, що які зумовлюють пріоритетність застосування інституційної теорії в облікових наукових дослідженнях, І.А.Юхименко-Назарук називає також здатність виступати базисом для розвитку бухгалтерського обліку, міждисциплінарну природу, здатність ідентифікувати нові зрізи господарської діяльності підприємства [5].

Погоджуючись з трактуванням авторів з питання дефініції поняття бухгалтерського обліку як інституту, відзначимо також, що, з нашого огляду, бухгалтерський облік в сучасних реаліях мінливості інституційного середовища притаманні також всі властивості інституційного ділового дискурсу [3]: як ознаки різних його типів, так і структурні компоненти.

За результатами досліджень, у пропонованій нами інституційній концепції бухгалтерського обліку лежить положення про те, що бухгалтерський облік – це ресурс, який являє собою систему способів позначення, інтерпретацій, оцінок, позиціонування та ідентифікації суспільних суб'єктів, відносин і об'єктів реальності, які закріплюються і легітимізуються соціальними інститутами.

Виходячи з проведених досліджень, вважаємо, що інституційні норми бухгалтерського обліку відображають цінності соціуму в цілому і цінності певної суспільної групи, що в сукупності й утворює інститут.

Цілісність формування концептуальної лінії в рамках розроблюваної теорії та методології бухгалтерського обліку подається як інституційна модель бухгалтерського

обліку, що враховує як з'явилися нові об'єкти, так і нову якість існуючих раніше об'єктів, а також безліч ідей і концепцій, висунутих вченими різних наук в різні часові періоди. На кожному новому етапі економічних перетворень бухгалтерський облік черпає з реальної облікової практики нові завдання, науково узагальнює їх і дає можливість уявити перспективу його розвитку, а інституційна концепція – свого роду відповідь на поставлені питання. Вона буде ефективно вирішувати виникаючі питання за умови, якщо в її розробці будуть враховуватися не лише поширені останнім часом підходи до теорії та методології бухгалтерського обліку та інших наук, а й увесь процес їх історичної динаміки.

На нашу думку, задля аналізу тенденцій та закономірностей становлення і розвитку інституту обліку варто застосовувати синтез методів соціальних, історичних і економічних наук, методи інституційного, структурно–функціонального та типологічного аналізу; міждисциплінарний же характер дослідження зумовлює своєрідність використовуваної методології.

Отже, в аспекті формування нової інституційної економічної теорії інститут обліку є обґрунтованою на теоретичному і практичному рівні сукупністю взаємопов'язаних субінститутів, здатною в умовах різноманітних запитів суспільства здійснювати вплив як на розвиток інституційних одиниць (мікрорівень), так і економіки країни в цілому (макрорівень).

Дефініція бухгалтерського обліку як інституту збагачує і розширює рамки теорії бухгалтерського обліку та його міждисциплінарних зв'язків, передбачає подальшу розвідку в заданому напрямку з проблем розширення функцій бухгалтерського обліку в умовах інституційних змін, розширення повноважень його комунікативної функції, систематизації та класифікації професійних ознак бухгалтерського дискурсу і його подальший розвиток.

Список використаних джерел

1. Воронова, Е.Ю. Бухгалтерский учет как институт современного социального государства [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://www.viperson.ru/wind.php?ID=643698> (дата звернення 25.04.2016 р.).
2. Жук, В.М. Наукова гіпотеза трактування бухгалтерського обліку як соціально–економічного інституту [Текст] / В.М. Жук // Облік і фінанси АПК. – 2012. – № 2. – С. 14–22.
3. Семенишена, Н.В. Бухгалтерський облік як інституційний діловий дискурс [Текст] / Н.В.Семенишена // Бухгалтерський облік, контроль та аналіз в умовах інституціональних змін та сталого економічного розвитку : матеріали II Міжнар. наук.–практ. Інтернет–конференції (25 листопада 2015 р., ЛНТУ, м. Луцьк). – Тернопіль : Крок, 2015. – С. 31–35.
4. Сухарев, О.С. Институциональная экономика : теория и политика [Текст] / О.С. Сухарев ; Ин–т экономики РАН. – М. : Наука. 2008. – 863 с.
5. Юхименко–Назарук, І. Причини необхідності побудови інституційної теорії бухгалтерського обліку [Текст] / І. Юхименко–Назарук // Інститут бухгалтерського обліку, контроль та аналіз в умовах глобалізації : міжнародний збірник наукових праць. Випуск 2 (м. Кам'янець–Подільський) / відпов. ред. Н.В. Семенишена. – Тернопіль : Крок, 2014. – С. 48–51.

